

Igor Vuković*
Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

KAUZALNOST RADNJE POMAGAČA U ODNOSU NA DELO IZVRŠIOCA

Apstrakt: O eventualnoj kauzalnosti pomagačkih doprinosa u odnosu na delo izvršioca postoji niz različitih shvatanja. Većinsko učenje polazi od toga da prilog pomagača mora predstavljati *condicio sine qua non* posledice dela. Ipak, ovo shvatanje sudska praksa uglavnom ne prihvata, smatrajući da je dovoljno da se radnjom pomaganja unapređuje radnja izvršioca. Pored ovih osnovnih učenja, u literaturi se zastupaju i mišljenja da pomaganje predstavlja delo apstraktne opasnosti, kao i da se pomagačkim doprinosom uvećava rizik po napadnuto pravno dobro. Autor zaključuje da je u mnogim pitanjima razlika između navedenih shvatanja samo prividna i da se njima u drugi plan pomera centralno obeležje ovog oblika saučesništva, koje podrazumeva da pomaganje mora predstavljati izvesno olakšavanje izvršenja dela.

Ključne reči: pomaganje, *condicio sine qua non*, neuspelo pomaganje, psihičko pomaganje.

Pitanje kauzalnosti pomagačkih doprinosa predstavlja jedno od interesantnijih poprišta sučeljavanja različitih ideja u nauci krivičnog prava. Ova problematika je do sada u našoj doktrini uglavnom ostajala izvan detaljnije rasprave, iako, kako ćemo videti, prihvatanje različitih tumačenja ima i izvesne praktične posledice. Razlike između pojedinih shvatanja pokušaćemo da pojasnimo na školskom primeru koji se u ovoj diskusiji najčešće pominje. Tako možemo zamisliti lice koje, želeći da drugome pomogne u provalnoj krađi, ovome obezbeđuje duplikat ključa koji treba da omogući ulazak u tuđ stan. Kako se međutim ispostavlja, ključ nije uspeo da otvori vrata, pa je izvršilac bio prinuđen da pronade drugi način ulaska u objekat. To je i uspeo, budući da je jedan od prozora bio samo odškrinut. Da li davalac ključa predstavlja pomagača i da li činjenica što ključ nije faktički potpomogao izvršenje ima neki značaj na planu kažnjavanja?

* vanredni profesor, igorvu@ius.bg.ac.rs. Ovaj članak je nastao kao rezultat rada na Projektu br. 179051 „Kaznena reakcija u Srbiji kao ključni element pravne države“, koji finansira Ministarstvo nauke Republike Srbije.

1. POMAGANJE KAO SAPROUZROKOVANJE DELA IZVRŠIOCA

Prema jednom, danas vrlo zastupanom učenju, radnja pomagača mora saprozrokovati delo izvršioca. Naime, zahteva se stvarna kauzalna veza između radnje pomaganja i posledice dela izvršioca, koja u svakom konkretnom slučaju mora postojati. Ova veza imala bi se utvrđivati na uobičajen način, primenom teorije ekvivalencije. Tako je moguće da se izvršenje dela prema okolnostima uopšte ne može sprovesti bez radnje pomagača, kao u navedenom primeru, kada se u objekat, koji se hoće pokrasti, ne može ući bez duplikata ključa koji je on obezbedio. Međutim, pomaganje ne mora biti isključivo onaj kauzalni doprinos koji u strogom smislu predstavlja *condicio sine qua non* za ostvarenje dela, bez kojeg dakle dela izvršioca uopšte nema. Teorija ekvivalencije se ovde primenjuje u njenom modifikovanom vidu, koji kao kauzalan podrazumeva onaj pomagački prilog koji se ne može izuzeti a da posledica u svom *konkretnom sadržaju* ne otpadne.¹ Stoga se ne traži da delo izvršioca uopšte nije zamislivo bez doprinosa pomagača (pomagač je kradljivcu dao rukavice da nepovređen razbije prozor, iako je izvršilac mogao ući u stan i bez ovog dodatka), već je dovoljno da je doprinos pomagača delo izvršioca donekle izmenio (ulazak u stan sa rukavicama nije isti kao ulazak u stan bez rukavica).² Tako bi i pridržavanje merdevina predstavljalo pomaganje, iako je izvršilac i bez ove pomoći mogao da se usigne na sprat na neki drugi način,³ budući da je uz takvu pomoć sadržaj dela izvršioca tako modifikovan da je ono ispalo drugačije nego da doprinosa pomagača (pridržavanja merdevina) nije bilo.⁴ Kvalitet *condicio*-uslova ne bi bio

-
- 1 Vid. I. Vuković /2006/: Primena teorije ekvivalencije u krivičnom pravu – pojedina pitanja, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, № 2, str. 52.
 - 2 Zbog toga pojedini autori donekle koriguju kauzalno učenje, naglašavajući da pomaganje zadovoljava uslov bilo kakvog modifikovanja dela izvršioca (u tom smislu npr. M. Köhler /1997/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, Berlin – Heidelberg, p. 533) odnosno da doprinos pomagača ima takav kauzalni značaj da ostvarenje bića dela „omogućava, olakšava, intenzivira ili osigurava“ (tako H.-H. Jescheck, T. Weigend /1996/: *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*, Berlin, 5. Auflage, p. 694; K. Kühl /2008/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, München, 6. Auflage, p. 735; E. Samson /1974/: Die Kausalität der Beihilfe, u: *Einheit und Vielfalt des Strafrechts. Festschrift für Karl Peters zum 70. Geburtstag*, Tübingen, p. 135). U literaturi se međutim ovi heterogeni kriterijumi tumače kao neodređeni i suvišni, jer se njima ne uvodi suštinski ništa novo u objašnjenje koje daje kauzalna teorija u svom osnovnom vidu (B. Heinrich /2010/: *Strafrecht – Allgemeiner Teil II. Besondere Erscheinungsformen der Straftat, Unterlassungs- und Fahrlässigkeitsdelikt, Irrtums-, Beteiligungs- und Konkurrenzlehre*, Stuttgart, 2. Auflage, p. 236; G. Jakobs /1993/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Grundlagen und die Zurechnungslehre*, Berlin – New York, 2. Auflage, p. 673).
 - 3 C. Roxin /1995/: „Was ist Beihilfe?“, y: *Festschrift für Koichi Miyazawa. Dem Wegbereiter des japanisch-deutschen Strafrechtsdiskurses*, Baden-Baden, p. 501; Z. Stojanović /2012/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, 4. izdanje, str. 187.
 - 4 Tako se uzima i da čuvanje straže kauzalno modifikuje fizičko ostvarenje dela izvršioca, i kada se ispostavi da tim putem sprovođenje dela niko nije omeo (P. Cramer, G. Heine /2001/, u: A. Schönke, H. Schröder (Hrsg.) et al., *Strafgesetzbuch. Kommentar*, München, 26. Auflage, p. 519). Ovaj doprinos nekim autorima u datim okolnostima ipak naliči tek na (nekažnjivi) pokušaj pomaganja (tako npr. G. Jakobs: *op. cit.*, p. 672), koji ni na koji način ne modifikuje konkretno izvršenje dela. O stvarnoj kauzalnoj vezi bi se moglo govoriti samo ako izvršilac u konkretnom slučaju bez čuvanja straže ne bi uopšte rizikovao izvršenje, ako je zbog ove pomoći eventualno

relevantan za postojanje pomaganja, ali ako je doprinos bio bitan (uz druge pretpostavke iz člana 33 KZ) – radnja pomaganja bi mogla prerasti u saizvršilaštvo. Ako do toga i ne dođe, iako su svi pomagački doprinosi kao uslovi dela izvršioca načelno ekvivalentni, viši kauzalni značaj pojedinih radnji svakako bi mogao biti uvažen na planu odmeravanja kazne. Važno je naglasiti da bi se kauzalnost pomagačkog doprinosa imala utvrđivati u odnosu na posledicu dela izvršioca. Jedino ako se delo izvršioca iscrpljuje u kakvoj radnji, dovoljno je da je radnja pomagača modifikovala radnju izvršioca u njenom konkretnom sadržaju.

Shvatanje o neophodnom kauzalnom doprinosu pomagača ima veliki broj pobornika u stranoj literaturi,⁵ a i među našim teoretičarima se nailazi na one koji prihvataju neke njegove postavke.⁶ Tako su autori Objašnjenja uz Nacrt Krivičnog zakonika FNRJ ukazivali da i pomaganje, slično podstrekavanju, podrazumeva „učestvovanje u prouzrokovanju posledice... Pomagač stvara takođe jedan od uzroka, koji zajedno sa ostalim uzrocima dovode do konkretne društvene opasne posledice“, iako se ne smatra odlučnim ako bi učinilac i bez pomoći drugog lica mogao da izvrši krivično delo.⁷ Stojanović takođe smatra da „nije opravdan stav koji ne zahteva da između pomaganja i dela u kojem se pomagalo, odnosno posledice mora postojati uzročna veza“.⁸ „Dovoljno je da je pomaganje dovelo i samo do manjih modifikacija u radnji izvršenja, odnosno načinu ostvarenja krivičnog dela“.⁹ S druge strane, veća grupa naših autora, iako naglašava da i radnja pomaganja predstavlja uslov posledice, ipak smatra da je razliku pomagačkog i saizvršilačkog doprinosa moguće pronaći na planu kvalitativnog razlikovanja uzroka (tada saizvršilaštvo) i

imao više vremena na raspolaganju, ili ako se na psihičkom planu osećao sigurnije (G. Seher /2009/: Grundfälle zur Beihilfe, *Juristische Schulung*, № 9, p. 794, G. Spendel /1977/: Beihilfe und Kausalität, u: *Festschrift für Eduard Dreher zum 70. Geburtstag am 29. April 1977*, Berlin – New York, p. 179).

- 5 U tom smislu npr. A. Charalambakis /2001/: Zur Problematik der psychischen Beihilfe. Zugleich ein Beitrag über die Kausalität der Beihilfe, u: *Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag am 15. Mai 2001*, Berlin – New York, p. 631; P. Cramer, G. Heine: *op. cit.*, p. 518; G. Jakobs: *op. cit.*, p. 672; R. Seebald /1969/: Nachweis der modifizierenden Kausalität des pflichtwidrigen Verhaltens, *Goldammer's Archiv für Strafrecht*, № 7, p. 209.
- 6 Bačić ukazuje da se „ne traži da su pomagačke radnje kauzalne za ostvarenje dela u smislu formule *conditio sine qua non*, tj. da bez te radnje delo ne bi bilo realizovano... Traži se jedno delotvorno podupiranje, podržavanje učinioca, stvaranje za učinioca povoljnih pretpostavki. Ako to nije slučaj, ako se za jednu delatnost ne može reći da predstavlja podršku delu, ako prilog pomagača nije ni na koji način bio od uticaja na izvršenje dela, ako se učinilac nije uopšte njime poslužio, radiće se o pokušaju pomaganja, o neuspehom pomaganju, koje zakon ne kažnjava“ (F. Bačić /1986/, u: *Komentar Krivičnog zakona SFRJ*, Beograd, 3. izdanje, str. 136). Slično i D. Jovašević /1999/: Institut pomaganja u izvršenju krivičnog dela – teorijski i praktični aspekti, *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, № 7–8, str. 227; V. Turanjanin /2011/: Pomaganje u izvršenju krivičnog djela u srpskom krivičnom pravu, *Pravni fakultet u Novom Sadu. Zbornik radova*, № 1, str. 633.
- 7 *Objašnjenja uz Nacrt Krivičnog zakonika FNRJ /1951/*, Beograd, drugo izdanje, str. 103–104. Slično i T. Živanović /1935/: *Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, 1–3. izdanje, str. 184.
- 8 Z. Stojanović /2012/: *op. cit.*, str. 188.
- 9 *Ibid.*, str. 187. Time se Stojanovićevo shvatanje približava onim varijantama kauzalnog učenja koje smatraju dovoljnim izvesno modifikovanje dela izvršioca (vid. fn. 2).

uslova (tada pomaganje).¹⁰ Kako međutim teorija ekvivalencije sve uslove smatra načelno jednakim, slično razlikovanje nije najpreciznije.

Osnovni argument u prilog ovom shvatanju tiče se činjenice da akcesorna priroda saučesništva podrazumeva *učestvovanje* u tuđem delu. Ako saučesništvo pojmovno podrazumeva izvesno učestvovanje, onda bi bilo logično da njega zasniva nekakav delujući kauzalni doprinop.¹¹ Uostalom, i prema zakonskoj definiciji (član 35 stav 1 KZ) kao pomagač se kažnjava onaj ko (sa umišljajem) *pomogne* drugome u izvršenju krivičnog dela. Ako nekakav stvarni doprinos prema okolnostima izostane, onda se izvršiocu ipak nije pomoglo, pa ne bi trebalo da postoji ni pomaganje kao učestvovanje u tuđem delu. Na takav zaključak upućuje i teorijsko objašnjenje razloga kažnjavanja saučesništva, koji se često prepoznaje upravo u uzročno-posledičnom uticaju radnje saučesnika na delo izvršioca (stvaranju odluke u slučaju podstrekavanja, odnosno psihičkom ili fizičkom podupiranju dela u slučaju pomaganja).¹²

Kauzalno učenje nailazi na poteškoće u objašnjavanju psihičkog pomaganja, gde se često oseća da zaključak o nekakvoj kausalnosti počiva na fikciji. Teško se može govoriti o nekakvoj realnoj kauzalnoj vezi između psihičkog pomaganja i dela izvršioca, ako neko lice npr. verbalno otklanja izvršiočevu grižu savesti u pogledu onoga što ovaj planira da ostvari. Zapravo, mi i ovde možemo tvrditi da je psihički doprinos pomagača uticao na delo u njegovom konkretnom sadržaju (delo bi bez ovog uticaja na psihu izvršioca verovatno izgledalo drugačije), ali bi tako labavo razumevanje *condicio*-veze relativizovalo primenu *condicio*-formule u celini.¹³ Sličnom argumentacijom bismo mogli doći do zaključka da je svaki fizički prilog, koji iz nekog razloga nije doprineo delu izvršioca (izvršilac nije upotrebio ključ, ključ nije odgovarao bravi, polomio se ili štogod slično), mogao postati vid psihičkog pomaganja, jer je u vreme kada je pružen (kada je ključ dat) tobože pojačao rešenost izvršioca ili uvećao njegove šanse da u svom poduhvatu uspe. U takvim okolnostima bi se, suprotno intenciji zakonodavca, razlikovanje pomaganja u pokušanom ili dovršenom delu izvršioca zapravo pokazalo kao izlišno, jer bi se svako fizičko pomaganje u pokušanom deliktu moglo svesti na psihičko pomaganje u dovršenom deliktu. Drugim rečima, i ako se ne bi uspelo u zaključku da je odnosni prilog fizički delovao, svaki neuspeo fizički doprinos bi se preko navodnog jačanja odluke učinioca mogao prevesti u delujući kauzalni psihički doprinop.

U neku ruku, stroga primena *condicio*-formule (posledice dela bez doprinosa ne bi ni bilo) u slučaju pomaganja nije ni moguća, jer bi se onda po pravilu ili

10 U tom smislu npr. Lj. Jovanović /1978/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd, 3. izdanje, str. 237; N. Mrvić Petrović /2014/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd, 3. izdanje, str. 209; M. Radovanović /1976/: *Krivično pravo SFRJ*, Beograd, 5. izdanje, str. 229; J. Tahović /1961/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd, str. 305. Tako se i u jednoj odluci naglašava „da pomaganje sa gledišta uzročnosti nije uzrok već uslov posledice“ (rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž1. Po1 10/2013 od 21.6.2013. godine). Ovo razlikovanje inače potiče od Živanovića (vid. T. Živanović: *op. cit.*, str. 167).

11 A. Charalambakis: *op. cit.*, p. 631.

12 Vid. U. Murmann /1999/: Zum Tatbestand der Beihilfe, *Juristische Schulung*, № 6, p. 549.

13 To priznaju i zastupnici kauzalnog učenja (vid. npr. H.-H. Jescheck, T. Weigend: *op. cit.*, p. 694).

radilo o sa/izvršilaštvu ili o podstrekavanju. Stoga i ispitivanje – da li bi posledica bez posmatrane radnje izostala – ovde po pravilu promašuje, jer ono pred sobom ima samo glavne karike u kauzalnom lancu, a ne i one doprinose koji samo manje ili više modifikuju sadržaj dela, o čemu se kod pomaganja uglavnom radi.¹⁴ Ova nepouzdanost *condicio*-formule mogla bi se nepovoljno odraziti ne samo na psihičke već i na same fizičke doprinose. Tako bi se moglo tvrditi da i ukoliko izvršilac nije uspeo da otvori vrata ključem koji je obezbedilo drugo lice, već je morao sam da pronađe novi način ulaska u prostoriju, bez prethodnog (nepodobnog) pokušaja ulaska u prostoriju izvršilac ne bi ni probao da pronađe novi način provala, pa nema sumnje da je i prethodni nepodobni pokušaj modifikovao sliku konkretnog dela, odnosno doprineo njegovom ostvarenju „u konkretnom sadržaju“.¹⁵

Najzad, modifikovanje dela izvršioca u njegovom konkretnom sadržaju, kao kriterijum pomaganja, nije podoban da odvoji relevantne i irelevantne priloge. Tako bi i svakodnevna neutralna ponašanja koja ljudi obavljaju u okviru svog profesionalnog poziva (npr. prodaja ubici *Victorinox* noža od strane prodavca u ovlašćenoj radnji) ili koja su malog značaja (npr. davanje suprugu tople odeće koja ga treba zaštititi tokom hladne noći u kojoj vrši zločin) morala biti uključena u zonu kažnjivog pomaganja. Zapravo, tako široko postavljen kriterijum mogao bi se razumeti i kao svojevrsno izigravanje uslova kauzalne veze, jer bi se tako za svaki materijalni doprinos moglo tvrditi kako uz njega (kakav god da je!) delo izgleda drugojačije nego bez njega. Gotovo da i ne bi bilo učestvovanja u delu drugoga koje ne bi zadovoljilo tako ekstenzivno postavljen uslov.¹⁶

Osim toga, zahtevanje kauzalne veze kao uslova pomaganja nije saglasno vladajućem shvatanju koje ni za saizvršilaštvo ne zahteva kauzalnost bitnog doprinosa.¹⁷ Kod pomaganja, kao vida učesća u delu ipak slabijeg intenziteta u odnosu na saizvršilaštvo, onda tim pre ne bi trebalo tražiti takav doprinos. Štaviše, ako ostvarenje bića dela predstavlja oznaku izvršilaštva, saučesnik ne čini svoje delo, već samo učestvuje u tuđem delu. Stoga mnogi autori ne vide zašto bi se podrazumevalo da pomagač, koji i inače ne mora da ostvari obeležja zakonskog opisa, ipak mora da saprouzrokuje ovo delo.¹⁸

14 T. Vogler /1972/: Zur Frage der Ursächlichkeit der Beihilfe für die Haupttat, u: *Festschrift für Ernst Heinitz zum 70. Geburtstag am 1. Januar 1972*, Berlin, pp. 296-297.

15 U tom smislu F. Schaffstein /1970/: Die Risikoerhöhung als objektives Zurechnungsprinzip im Strafrecht, insbesondere bei der Beihilfe, u: *Festschrift für Richard M. Honig. Zum 80. Geburtstag. 3. Januar 1970*, Göttingen, p. 176.

16 S pravom H. Frister /2009/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, München, 4. Auflage, p. 390; T. Vogler: *op. cit.*, p. 298. Štaviše, ne bi bilo sumnje da je radnja „pomagača“ bila kauzalna i onda kada je on, želeći da *odmogne* izvršiocu, ovome uklonio već spremljene merdevine koje su trebalo da omoguće ulazak u objekat. Iako je izvršilac sad morao da pronađe neki drugi, teži način ulaska u prostoriju – i na takvo (izmenjeno) delo izvršioca svakako je uticala radnja „pomagača“ (E. Samson /1974/, *op. cit.*, pp. 132-133.). Ipak, u ovom slučaju ne bi postojao umišljaj neophodan za pomaganje.

17 H. Frister: *op. cit.*, p. 389.

18 T. Vogler: *op. cit.*, p. 306.

2. POMAGANJE KAO UNAPREĐENJE RADNJE IZVRŠIOCA

Prema ovom shvatanju nije neophodno da pomagački doprinos bude kauzalan u odnosu na delo izvršioca. Dovoljno je da je pomagač svojom radnjom na bilo koji način unapredio ili olakšao radnju izvršenja, nezavisno od toga da li je doprinos bio relevantan za uspeh dela.¹⁹ Ipak, ovde je potrebno bliže oslikati centralnu razliku ovog naspram kauzalnih učenja. Shvatanja o neophodnosti kauzalnog doprinosa pomaganja polaze od toga da ovaj doprinos mora biti *condicio sine qua non* posledice dela, bilo tako što je neposredno saprouzrokuje, bilo tako što njeno nastupanje modifikuje. Ovde se međutim ne traži unapređenje ili olakšanje posledice dela izvršioca, već njegove radnje.

Iako u našoj literaturi nema izričitog pozivanja na ovo učenje, čini nam se da pojedini autori naglašavaju unapređenje radnje izvršioca kao centralnu karakteristiku pomaganja, uz istovremeno negiranje zahteva stroge kauzalne veze. Tako Lazarević smatra je neophodno da u slučaju pomaganja postoji izvestan kauzalni prilog, ali samo u smislu da se na izvestan način doprinelo izvešenju krivičnog dela. Tako bi postojalo pomaganje ako je izvršiocu bio stavljen na raspolaganje ključ koji ovaj nije upotrebio, jer mu je bilo dovoljno da samo odgurne vrata. „Iako ova radnja pomaganja nije u direktnom kauzalnom odnosu sa nastupanjem posledice, ona je značila pomaganje, podupiranje izvršenja krivičnog dela“.²⁰ Na slična razmišljanja nailazimo i u našoj sudskoj praksi. Tako je u jednom slučaju, u kojem se optuženi za pomaganje u silovanju branio time da nije bilo njegovog umišljaja da pomogne maloletnom izvršiocu ovog krivičnog dela „jer bi on i bez njegove pomoći izvršio silovanje“, sud u odluci zaključio da „odgovornost ne zavisi od toga da li je maloletni učinilac sam, bez njegove pomoći, mogao delo da izvrši. Pomagačke radnje kojima se tuđe krivično delo potpomaže, podržava ili se olakšava njegovo izvršenje, predstavljaju doprinos ostvarivanju krivičnog dela i ne moraju biti sa njim u kauzalnom odnosu, koji podrazumeva da bez tih radnji krivično delo ne bi bilo realizovano. U konkretnom slučaju, optuženi je nesumnjivo olakšao maloletnom učiniocu izvršenje dela i njegova radnja zato predstavlja pomaganje“.²¹

Na prvi pogled ovo shvatanje deluje prihvatljivije nego kauzalna učenja. Ne predstavlja li pomaganje po pravilu upravo podupiranje radnje izvršioca? U većini situacija pomaganja, kao u navedenom primeru pridržavanja merdevina, odnosni doprinos redovno unapređuje i potpomaže upravo delatnost izvršioca a ne tek nastupanje posledice. Time se, štaviše, preciznije potencira veza kvantitativne akcesornosti, koja se aktivira ulaskom izvršioca u kriminalnu zonu, što bi po pravilu označio momenat u kojem izvršilac započinje sa svojom radnjom.

19 U tom smislu npr. G. Seher: *op. cit.*, p. 795; V. Krey /2002/: *Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band 2*, Stuttgart, p. 110.

20 Lj. Lazarević /2011/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, 2. izdanje, str. 198

21 Presuda Okružnog suda u Leskovcu K broj 31/95 od 23.2.1996. i presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. broj 623/96 od 23.8.1996. godine.

Ipak, prihvatanje ovog učenja u sebi nosi jednu opasnost. Ono ne može jasno da ocrta razliku između pomaganja u dovršenom deliktu s jedne strane, i (nekažnjivog) pokušaja pomaganja ili pomaganja u pokušanom deliktu s druge strane.²² Ako jedno lice drugome obezbedi ključ kojim ovaj treba ući u objekat i poharati ga, koji ovaj ni ne upotrebi (ispostavilo se da su vrata bila otvorena), ili ga upotrebi ali se ispostavi da ovaj ključ ne otvara bravu, vezivanje pomaganja za preduzimanje radnje izvršenja nosi rizik da se doprinos pomagača vrednuje jednako nezavisno od krajnjeg ishoda poduhvata izvršioca. Ako je za (dovršeno) pomaganje dovoljno već unapređenje radnje, onda bi u navedenim primerima bilo svejedno što izvršiocu u konkretnom slučaju ulazak u objekat radnjom pomaganja konkretno nije bio olakšan, već je izvršilac bio prinuđen da potraži drugi ulaz (npr. kroz prozor). I izvršilac i pomagač odgovarali bi za dovršenu provalnu krađu. To međutim ne odgovara onome što je zaista ostvareno. U navedenim primerima, izvršilac ili nije uopšte upotrebio sredstvo (prva situacija), ili je tek (nepodobno) pokušao da ga iskoristi za izvršenje (druga situacija). Budući da za razliku od neuspelog podstrekavanja (vid. član 34 stav 2 KZ) neuspelo pomaganje nije kažnjivo, u prvom slučaju bi trebalo da postoji nekažnjivi pokušaj pomaganja. U drugom pak slučaju, prema izričitoj zakonskoj odredbi, ako je delo izvršioca ostalo u pokušaju – i pomagač bi morao da se kazni samo za pokušaj (član 37 stav 1 KZ), pa bi onda bilo smisleno odgovornost pomagača vezati samo za prvi (neuspeo) pokušaj ulaska ključem u objekat, a ne smatrati ga pomagačem u dovršenoj teškoj krađi, ako je izvršilac u objekat eventualno kasnije pristupio na neki drugi način.

3. POMAGANJE KAO UVEĆANJE RIZIKA PO NAPADNUTO PRAVNO DOBRO

Prema ovom učenju pomaganje kao oblik saučesništva i ne odlikuje kauzalnost u odnosu na delo izvršioca, već takvo delovanje kojim se (prema kriterijumu zamišljenog objektivnog posmatrača u vreme dela) povećavaju šanse da će delo izvršioca biti uspešno.²³ Ako doprinosom nije uvećana verovatnoća uspeha dela izvršioca, postojao bi samo nekažnjivi pokušaj pomaganja. Reč je o konceptu koji se idejno oslanja na teoriju objektivnog uračunavanja, iako se, za razliku od objektivnog uračunavanja, ne zahteva faktička kauzalna veza kao prethodna pretpostavka uvećanja rizika.²⁴ To u ishodu udaljava ovo shvatanje od kauzalnih učenja.²⁵ Tako će u pri-

22 B. Heinrich; *op. cit.*, p. 237; C. Roxin /1995/: *op. cit.*, p. 503; F. Schaffstein: *op. cit.*, p. 179.

23 U tom smislu K. Geppert /2007/: Zum Begriff der „Hilfeleistung“ im Rahmen von Beihilfe (§ 27 StGB) und sachlicher Begünstigung (§ 257 StGB), *Juristische Ausbildung*, № 8, p. 590; J. Kretschmer /2008/: Welchen Einfluss hat die Lehre der objektiven Zurechnung auf das Teilnahmeunrecht?, *Juristische Ausbildung*, № 4, p. 269; U. Murmann: *op. cit.*, p. 550; F. Schaffstein: *op. cit.*, p. 174; G. Stratenwerth, L. Kuhlen /2011/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Straftat*, München, 6. Auflage, p. 258.

24 Vid. Z. Stojanović /2015/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd, 21. izdanje, str. 125.

25 Slično T. Vogler: *op. cit.*, p. 307. Ovo primećuje i Roxsin, koji zahteva kumulativno i kauzalnost radnje i uvećanje rizika (vid. C. Roxin /1995/: *op. cit.*, p. 510).

meru davanja duplikata ključa postojati pomaganje (a ne njegov pokušaj), nezavisno od toga da li je duplikat ključa uopšte bio upotrebljen, ako je već predaja ključa u vreme preduzimanja radnje (*ex ante*) delovala tako da uvećava šanse za uspeh izvršenja.²⁶ Obrnuto, ako bi se hipotetičkim ispitivanjem ispostavilo da posmatrana radnja ni na koji način nije uvećala šanse za uspeh dela izvršioca, ona neće predstavljati pomaganje, nezavisno od toga da li je imala kauzalni značaj. To se naročito odnosi na situacije u kojima se na izvestan način olakšava izvršenje. Tako Šafštajn (*Schaffstein*), kao jedan od osnovnih zastupnika ovog shvatanja, navodi primer prevoženja izvršioca, gde bi hipotetički i objektivnom posmatraču bilo jasno da je izvršilac do mesta dela prema okolnostima mogao doći pešice ili biciklom, ili transporta merdevina, koje je i izvršilac bez tuđe pomoći mogao da preveze do mesta izvršenja.²⁷ Kako u navedenim primerima izostaje procena da je doprinos uvećao šanse za uspeh, slične radnje, iako u neku ruku kauzalno modifikuju izvršenje dela, ne bi prema ovom kriterijumu predstavljale pomaganje u krivičnopravnom smislu, već vid nekažnjive solidarnosti sa učiniocem.

Kriterijum uvećanja rizika nije uvek pouzdano sredstvo utvrđivanja postojanja pomaganja.²⁸ On tako zakazuje u situacijama alternativnih priloga sličnog rizika. Tako, ako učinilac planira usmrćenje žrtve hlorovodoničnom kiselinom, a drugo lice mu stavi na raspolaganje jednako delotvornu dozu arsenika, koju ovaj naposljetku i upotrebi, teško možemo reći da je radnja drugoga uvećala šanse za uspeh dela izvršioca, budući da oba otrova nose približno jednak rizik po žrtvu.²⁹ U takvom slučaju se rešenje može dobiti pozivanjem na to da je primena arsenika prema svom konkretnom sadržaju uvećala rizik nastupanja posledice dela, ali se time kriterijum vraća na kauzalno učenje. Ovom shvatanju se prebacuje i to što u vrednovanje unosi tzv. rezervne uzroke (hipotetičke kauzalne tokove), što se načelno ne prihvata ni kada se radi o ispitivanju kauzalne veze u slučaju izvršilaštva.³⁰

Takođe, i ovom učenju se može prigovoriti da zanemaruje da li je doprinos pomagača dospeo u stadijum dovršenja delikta, čime nedosledno izjednačava pomaganje u pokušanom i dovršenom delu. To se najbolje vidi na pokaznom primeru nabavke duplikata ključa, gde se pomaganje smatra dovršenim nezavisno od toga da li je obezbeđenje ključa u konkretnom slučaju ostvarilo svoju svrhu i omogućilo ulazak u prostoriju. Zakon ove dve situacije ipak razlikuje, pa u slučaju pomaganja u pokušanom delu izvršioca predviđa da će se i pomagač „kazniti za pokušaj“ (član 37 stav 1 KZ).

26 Slična procena može i izostati ako je, primera radi, izvršiocu dat neki običan kalauz koji očigledno ne može da otvori kasu (F. Schaffstein: *op. cit.*, p. 181).

27 *Ibid.*, p. 182.

28 U našoj literaturi uglavnom nema osvrta na ovo učenje. Jedino Bačić konstatuje da je „previše ako se traži da pomaganje treba da poveća šanse za uspeh glavnog dela ili da je njime opasnost ostvarivanja dela verovatnija“ (F. Bačić: *op. cit.*, str. 136).

29 A. Charalambakis: *op. cit.*, p. 629.

30 H.-H. Jescheck, T. Weigend: *op. cit.*, p. 693; C. Roxin /2006/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenlehre*, München, 4. Auflage, p. 204. Vid. I. Vuković /2006/: *op. cit.*, str. 51.

4. POMAGANJE KAO DELIKT APSTRAKTNOG UGROŽAVANJA

Ovo shvatanje smatra da pomagački doprinos niti mora biti kauzalan niti mora olakšati delo izvršioca. Zakonodavac je pomaganje u izvršenju krivičnog dela zabranio nezavisno od toga da li u konkretnom slučaju zaista povećana opasnost po zaštićeno dobro, pa se može reći da je pomaganje delikt svojevrstnog apstraktnog ugrožavanja.³¹ Naime, iako je saučesništvo akcesorno u odnosu na izvršilaštvo, danas prihvaćeni restriktivni pojam izvršilaštva strogo odvajaju izvršilački i saučesnički doprinos. Dok krivična dela opisana u posebnom krivičnom zakonodavstvu uvek označavaju dela izvršilaca, krivičnu odgovornost saučesnika zasnivaju tek odredbe o pomaganju i podstrekavanju iz Opšteg dela Krivičnog zakonika (čl. 34 i 35). Stoga se radnja pomaganja u neku ruku orijentiše sama prema sebi, pa bi biće pomaganja predstavljalo upravo ono što zakonodavac i potencira u članu 35 KZ – pružanje pomoći u izvršenju krivičnog dela. Svuda tamo gde je pružena izvesna pomoć (a zakonodavac više od toga ne traži), postojaće pomaganje, nezavisno od toga da li je konkretno izvršenje dela na bilo koji način bilo modifikovano. Kauzalnost je neophodna, ali u odnosu na samo pružanje pomoći, a ne i u odnosu na delo izvršioca, pa se pružanjem pomoći iscrpljuje biće pomaganja, nezavisno od toga da li je delo izvršioca *in concreto* bilo potpomognuto. Naprosto, zakonodavac se odlučio da generalno zabrani pomaganje u zločinu, iako time pod kriminalnu zonu nekada upadaju i radnje koje u konkretnom slučaju nisu nosile nikakvu škodljivost. Stoga bi i davanje umornom obijaču trezora osvežavajuće flašice Koka-kole predstavljalo radnju pomaganja, iako ostvarenju dela nije neposredno kauzalno doprinelo.³²

Ovo učenje promašuje najpre u svom insistiranju da saučesništvo ima neko svoje samostalno biće. Biće saučesništva nije samostalno, jer njegovo nepravo svoju ne vrednost vuče iz glavnog dela (izvršioca).³³ To je posledica prihvaćenog koncepta akcesornosti.³⁴ Da je svako nepravo samostalno, onda se ni ne bi razlikovali izvršenje (vlastitog) dela i saučesništvo u (tuđem) delu. Samostalnost svakog pojedinačnog doprinosu podrazumevala bi zapravo prelazak na principalno razumevanje saučesništva, a od tog koncepta zakon ne polazi. Pomaganje predstavlja pružanje pomoći u protivpravnom delu izvršioca, i ova oslonjenost njegovog bića na tipizirano nepravo oslikano u zakonskom opisu samo naglašava nesamostalnost udela pomagača.

31 R. D. Herzberg /1971/: Anstiftung und Beihilfe als Straftatbestände, *Goldammer's Archiv für Strafrecht*, № 1, p. 7. Jednu varijaciju ovog učenja razrađuje Fogler, prema kome se kod pomaganja radi o vidu *apstraktno-konkretnog* ugrožavanja pravnog dobra. Tako je već davanje izvršiocu duplikata ključa, iz ugla planiranog napada i opšteg životnog iskustva opasno po dobro, nezavisno od toga da li se ispostavilo da su vrata bila otvorena (T. Vogler: *op. cit.*, pp. 311-312). I ova varijanta podleže međutim sličnim prigovorima kao i ideja o pomaganju kao apstraktnom ugrožavanju.

32 R. D. Herzberg: *op. cit.*, p. 6.

33 S pravom T. Vogler: *op. cit.*, p. 299.

34 Iako Herzberg ne želi da napusti ideju akcesornosti saučesništva, ukazujući kako njegovo učenje tako nešto ne tvrdi (R. D. Herzberg: *op. cit.*, p. 3), takvo objašnjenje ne deluje ubedljivo.

Ovaj kriterijum nije ni od neke praktične koristi, jer se njime ne daju konkretne smernice pod kojim uslovima pružanje pomoći zaista predstavlja pomaganje.³⁵ Kako iz primera davanja osvežavajućeg pića učiniocu možemo zaključiti, nepostojanje takvih smernica u ishodu vodi ekstenzivnom tumačenju zone pomaganja. Osim toga, i apstraktno ugrožavanje je ipak ugrožavanje nekog pravnog dobra.³⁶ Kako se, međutim, relacija sa bićem dela hoće odbaciti, nedostaje svaki realan temelj za smisleno tumačenje koje to radnje nose apstraktnu opasnost po ovo dobro.

Ovo shvatanje pati od sličnog prigovora kao i ono koje u pomaganju vidi unapređenje radnje izvršioca. Ako pomaganje podrazumeva (apstraktno) ugrožavanje dobra, onda je njegova sadržina ispunjena nezavisno od toga da li je delo izvršioca ostalo u pokušaju. Stoga i ovo učenje naginje tome da učestvovanje u pokušanom deliktu izjednači sa učestvovanjem u dovršenom deliktu.³⁷

5. KAUZALNOST TZV. PSIHIČKOG POMAGANJA

Pored tzv. fizičkog pomaganja, koje podrazumeva različite materijalne priloge delu izvršioca (npr. davanjem oružja za izvršenje dela), kauzalnost radnje pomagača za delo izvršioca predstavlja poseban problem iz ugla tzv. psihičkog (intelektualnog) pomaganja. U ovom slučaju doprinos pomagača ne ogleđa se u potpori materijalnoj strani izvršenja delikta, već u uticaju na psihu izvršioca, pa je utvrđivanje kauzalne veze između radnje pomaganja i dela izvršioca skopčano sa dokaznim poteškoćama.

Od različitih vidova psihičkog pomaganja, najmanje su sporni oni koji imaju „tehnički“ karakter, budući da se odnose na *davanje saveta* ili *uputstava* kako da se izvrši krivično delo. Slične radnje su česte u praksi, budući da izvršioci neretko dobijaju stručne informacije kako da npr. obiju sef ili da smešaju otrov. Kako slične radnje modifikuju konkretan način ostvarenja dela od strane izvršioca, nema sumnje da se prema opštem kriterijumu mogu smatrati kauzalnim u odnosu na delo izvršioca. Takav zaključak možemo izvesti u pogledu svih saveta koji se odnose na materijalnu stranu sprovođenja dela (npr. odavanje informacije kojim se putem žrtva uobičajeno vraća kući, u koje vreme neće biti u stanu ili u kojoj prostoriji se nalaze sakrivene dragocenosti).

Pitanje kauzalnosti *unapred obećanog* prikrivanja krivičnog dela, učinioca, sredstava kojima je krivično delo izvršeno, tragova krivičnog dela ili predmeta pribavljenih krivičnim delom, nešto je složenije, jer se fizičko pomaganje može pružiti samo pre ili za vreme izvršenja delikta. Međutim, iako se obećana pomoć ovde odnosi na vreme nakon dovršetka dela, kada saučesništvo više nije moguće, i kada se krivična odgovornost može kretati samo u okvirima prikrivanja (član 221 KZ) ili pomoći učiniocu posle izvršenog krivičnog dela (član 333 KZ), i ove radnje prema izričitoj

35 S pravom A. Charalambakis: *op. cit.*, p. 630; E. Samson /1972/: *Hypothetische Kausalverläufe im Strafrecht. Zugleich ein Beitrag zur Kausalität der Beihilfe*, Frankfurt am Main, p. 82.

36 Tako i uništavanje alatke za krađu, kao vid onemogućavanja drugoga da ukrade, može prema okolnostima nositi apstraktnu opasnost, ako se izvršilac, lišen sredstva, sada okrene primeni prinude odnosno razbojništvu (G. Jakobs: *op. cit.*, p. 672).

37 H.-H. Jescheck, T. Weigend: *op. cit.*, p. 694; C. Roxin /2006/: *op. cit.*, p. 196.

zakonskoj odredbi (vid. član 35 stav 2 KZ) predstavljaju vid psihičkog pomaganja, koje se sastoji u jačanju odluke učinioca da izvrši delo.³⁸ Stoga prethodno obećanje alibija učiniocu ili prikrivanja plena planirane krađe osnažuje izvršioca u njegovoj odluci, otklanjajući mu jednu brigu manje.

Međutim, kauzalnost radnji kojima se izvršilac snaži u svojoj već donetoj odluci, nije jednoglasno prihvaćena. Prihvatanje psihičkog pomaganja samo uz zahtev da je ono „ojačalo odluku“ izvršioca vodilo bi gotovo neograničenom proširivanju zone ovog oblika saučesništva, ako nije moguće ustanoviti valjane kriterijume prema kojima bi uticaj na psihu izvršioca mogao predstavljati validan doprinos njegovom delu. Čini nam se da kvalitet pomaganja zaslužuju samo oblici svojevrsnog „stabilizovanja“ odluke izvršioca, npr. jačanjem njegove motivacije obećanjem kakve novčane ili druge koristi ako ostane pri svojoj odluci, ili uklanjanjem sumnji da pristupi delu.³⁹

Nejasno je međutim da li bi se psihičkim pomaganjem mogao smatrati pokušaj navođenja drugog lica na izvršenje krivičnog dela, koje je ovaj već bio odlučio da izvrši (tzv. *omnimodo facturus*), u situaciji kada izvan neuspešnog pokušaja stvaranja odluke nije bilo nekog drugog vidljivog uticaja na motivaciju izvršioca (stavljanjem u izgled neke koristi, obećanjem prikrivanja plena, ili nečeg sličnog). Da je radnja navođenja bila uspešna (i kauzalna), učesnik bi bio smatran podstrekačem; ovako se teško može tvrditi da jačanje postojeće odluke predstavlja *condicio sine qua non* ostvarenja bića dela od strane izvršioca.⁴⁰ Ipak, ako ni fizičko pomaganje ne mora predstavljati *condicio sine qua non* ostvarenja bića dela, onda to ne mora biti ni psihičko pomaganje, tako da ovaj argument nije dovoljan da pobije mogućnost psihičkog pomaganja. Ali, mora postojati kakva konkretna okolnost na osnovu koje je učinilac faktički obodren da istraje u svojoj odluci. Ta okolnost prema stavu prihvaćenom u našoj literaturi može predstavljati i neki fizički doprinos koji izvršiocu stoji na raspolaganju, koji prema okolnostima ne bude iskorišćen (npr. sredstvo za obijanje koje učinilac ipak ne upotrebi, jer je naišao na otključana vrata).⁴¹

Pomaganje ne može predstavljati obično *prisustvovanje* na mestu izvršenja krivičnog dela, čak nezavisno od toga da li se iz konteksta vidi u čemu je ovo prisustvo pojačalo volju izvršioca, da li mu je ulilo sigurnost, ili je na drugi način uticalo na konkretno ostvarenje delikta.⁴² Ako neko samo stoji na mestu izvršenja, makar bio i

38 Tako izričito Lj. Lazarević: *op. cit.*, str. 197.

39 K. Geppert: *op. cit.*, p. 591; C. Roxin /2006/: *op. cit.*, p. 199; G. Spindel: *op. cit.*, pp. 179–180. Smatra se da i ove radnje predstavljaju karike u kauzalnom lancu, pa ko ovakvim obećanjem saprouzrokuje odluku, doprinosi i posledici kojom se odluka realizuje (*causa causae est causa causati*). Suprotno Karalambakis, koji smatra da u primeru iz nemačke sudske prakse (RGSt 73, 52), prema kojem je ljubavnica obećala brak ako (već rešeni) muž istraje u odluci da svoju suprugu usmrti, nedostaje bilo kakav uticaj na već okončani motivacioni proces. Ako se muž međutim još uvek premišlja, pa obećanje braka predstavlja noseći motiv odluke, Karalambakis zaključuje da se radi pre o podstrekanju (A. Charalambakis: *op. cit.*, p. 636; takođe G. Seher: *op. cit.*, p. 795).

40 F. Schaffstein: *op. cit.*, p. 178.

41 F. Bačić: *op. cit.*, str. 137.

42 Prema okolnostima je pojavljivanje nekog lica na mestu dela moglo predstavljati rezultat prethodnog dogovora sa izvršiocem, kako bi ovaj npr. po potrebi priskočio u pomoć nekom svojom radnjom. Tada već pojavljivanje može predstavljati izvestan doprinos delu izvršioca.

znatiželjan šta se to pred njim odigrava, nije pomagač u zločinu izvršioca, čak i ako se ispostavi da je zločinac faktički bio ohrabren ćutanjem posmatrača. Pri tom, ne treba zaboraviti da je pomaganje nečinjenjem moguće samo pod uslovom da je prisutni u datim okolnostima imao dužnost da interveniše, što prolaznici ili druga lica koja spletom okolnosti prisustvuju nekom zločinu – redovno nemaju.⁴³ U odsustvu takve dužnosti, obično prisustvo ne treba tumačiti kao pomaganje.⁴⁴ Na slična razmišljanja u pogledu vrednovanja običnog prisustvovanja mestu izvršenja krivičnog dela nailazimo i u našoj doktrini.⁴⁵

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iz izloženog pregleda različitih učenja o kauzalnosti radnje pomaganja u odnosu na delo izvršioca možemo zaključiti da se većina autora, i pored načelnog svrstavanja u različite tabore, saglašava u pogledu osnovnih tačaka ove diskusije. Tako gotovo niko ne zahteva da radnja pomaganja mora da *omogući* delo izvršioca u smislu da bez radnje pomaganja dela izvršioca ne bi ni bilo (stroga *condicio sine qua non* veza);⁴⁶ dovoljno je da je delo izvršioca bilo na neki način potpomognuto, olakšano. S druge strane, čini se da je zahtev kauzalne veze, na način kako se ona u tom smislu razume, kao onaj doprinos koji se ne može izuzeti a da posledica u svom konkretnom sadržaju ne otpadne, suviše neodređen. Štaviše, razlikovanjem da li se doprinos pruža preduzimanju radnje ili nastupanju posledice ne dobija se mnogo, jer se primenom *condicio*-formule, koja smatra dovoljnim modifikovanje dela, dolazi do istog rezultata. Modifikovanjem radnje se istovremeno modifikuje i delo u celini,⁴⁷ pa se postavlja pitanje praktičnog razlikovanja kauzalnog učenja i shvatanja o unapređenju radnje izvršioca.

Ovo praktično značenje se zapravo svodi na razlikovanje dejstava nekažnjivog pokušaja pomaganja, gde doprinos pomagača i nije bio iskorišćen za izvršenje dela, pomaganja u pokušanom deliktu, gde je doprinos pomagača bio iskorišćen za izvršenje dela ali gde nije uspeo da ga potpomogne, i pomaganja u dovršenom deliktu, gde je doprinos pomagača bio delotvoran. Osnovni argument kauzalnog učenja tiče se nastojanja da se vezivanjem zahteva kauzalnosti za posledicu dela

43 U suprotnom bi se svako prisustvovanje zločinu moglo premetnuti u psihičko pomaganje (s pravom C. Roxin /2006/: *op. cit.*, p. 201).

44 Vid. detaljnije I. Vuković /2013/: *Krivična dela nepravog nečinjenja*, Beograd, str. 77, sa primerima iz strane sudske prakse.

45 Tako Stojanović ističe da se „samo prisustvo na mestu izvršenja ne može smatrati podrškom ukoliko ne postoji neka veza sa ostvarenjem krivičnog dela u svom konkretnom obliku. Argument da time kod izvršioca dolazi do povećanog osećaja sigurnosti nije dovoljan za postojanje pomaganja, kao što ne predstavlja kažnjivo pomaganje ni obično solidarisanje sa izvršiocom, izražavanje simpatija prema njegovom postupku“ (Z. Stojanović /2012/: *op. cit.*, str. 188).

46 Najstroži pristup ovde imaju oni autori koji upravo prema kriterijumu da li se radi o omogućavanju ili olakšavanju dela izvršioca razlikuju saizvršilaštvo i pomaganje (tako npr. D. Atanacković /1995/: *Saučesništvo u krivičnom delu, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, № 1-2, str. 45).

47 S pravom C. Roxin /1995/: *op. cit.*, p. 503.

izvršiocu omogućiti dosledna primena dejstva iz člana 37 stav 1 Krivičnog zakonika, koje činjenicu da je krivično delo izvršioca ostalo u pokušaju prenosi i na podstrekača i na pomagača, sa mogućim ublažavanjem kazne. Ne vidimo, međutim, zbog čega bi ovo dejstvo uslovljavalo pojam i pretpostavke samog pomaganja. To je više posledica akcesornosti dela saučesnika u odnosu na delo izvršioca nego nekakvog „nedovršenog“ pomaganja, kod kojeg je, slično nedovršenom izvršenju, delo zaostalo za umišljajem učinioca.⁴⁸ Ako se međutim ovo razlikovanje zanemari, pokazuje se da između kauzalnog i učenja o unapređenju radnje i nema značajnije razlike.

Osim toga, stiče se utisak da kauzalno učenje zanemaruje zakonsku odrednicu koja u pomaganju prepoznaje izvesno fizičko ili psihičko olakšavanje (unapređenje, podupiranje) dela izvršioca. Ako prilog pomagača ništa ne doprinosi poduhvatu izvršioca, onda nikakva kauzalna veza to ne može da nadomesti. Gola kauzalnost je „slepa“ i ovu okolnost ne podrazumeva. Stoga i ona radnja koju lice preduzima u nameri da *odmogne* izvršiocu ima nekakav kauzalni modifikujući karakter (da „pomagač“ nije sakrio merdevine izvršilac ne bi bio prinuđen da pronađe drugi ulaz u objekat), ali je svakako ne bi trebalo smatrati saučesništvom u delu. Zaključak kako ovde nedostaje tek umišljaj da se pomogne (što je nesporno) ne čini nam se dovoljnim, jer bi već na objektivnom planu trebalo utvrditi da nisu ispunjene pretpostavke pomaganja. Utoliko shvatanje o unapređenju radnje, pa i učenje o uvećanju rizika po napadnuto pravno dobro – bolje oslikavaju ovu činjenicu doprinosu delu izvršioca. Ipak, ne mislimo da je u obrazloženju pomaganja kao vida saučesništva neophodno posegnuti za argumentacijom učenja o objektivnom uračunavanju, što prihvatanje učenja o uvećanju rizika ipak nužno podrazumeva.

Imajući u vidu izneta zapažanja, čini nam se da nijedno od navedenih shvatanja ne zaslužuje apsolutno prihvatanje. Već sama činjenica da zastupnici kauzalnog učenja ne zahtevaju da radnja pomaganja u strogom smislu predstavlja *condicio sine qua non* posledice dela, već je dovoljno da modifikuje njeno nastupanje, pokazuje da je ovom pitanju u stranoj literaturi posvećena pažnja koju ono nije opravdalo. Stoga se stiče utisak da većinsko stanovište prisutno u našoj literaturi, koje donekle objedinjuje kauzalno učenje i shvatanje o unapređenju radnje izvršioca, i oslikava najvažnije pretpostavke oba ova modela – zaslužuje prihvatanje. Time se ispravnije ukazuje da pomagački doprinos mora suštinski da potpomogne i unapredi delo izvršioca; pozivanje na nekakvu „slabu“ kauzalnu vezu tu nije dovoljno.

48 Uostalom, pomagač će se kazniti za pokušaj i kada je njegov doprinos razlog zbog kojeg je delo izvršioca u celini ostalo nedovršeno (nabavljeni duplikat ključa ne otvara bravu), kao i kada izvršilac iz nekog drugog razloga nije uspeo da delo dovrši (neko je naišao pa je pobegao). Vezivanje *condicio*-formule za posledicu dela ima tendenciju da i one doprinose koji nesumnjivo unapređuju radnju izvršenja, kao npr. u slučaju čuvanja straže, smatra pomaganjem u pokušanom deliktu, već zbog činjenice da putem na kojem se stražarilo niko nije naišao (vid. fn. 4). Ovaj zaključak je neprihvatljiv, jer je u vreme kada se delo vrši svakome jasno da radnja čuvanja straže unapređuje izvršenje dela.

LITERATURA

- Atanacković D. /1995/: Saučesništvo u krivičnom delu, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, № 1-2
- Bačić F. /1986/, u: *Komentar Krivičnog zakona SFRJ*, Beograd, 3. izdanje
- Charalambakis A. /2001/: Zur Problematik der psychischen Beihilfe. Zugleich ein Beitrag über die Kausalität der Beihilfe, u: *Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag am 15. Mai 2001*, Berlin – New York
- Cramer P., Heine G. /2001/, u: A. Schönke, H. Schröder (Hrsg.) et al., *Strafgesetzbuch. Kommentar*, München, 26. Auflage
- Frister H. /2009/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, München, 4. Auflage
- Geppert K. /2007/: Zum Begriff der „Hilfeleistung“ im Rahmen von Beihilfe (§ 27 StGB) und sachlicher Begünstigung (§ 257 StGB), *Juristische Ausbildung*, № 8
- Heinrich B. /2010/: *Strafrecht – Allgemeiner Teil II. Besondere Erscheinungsformen der Straftat, Unterlassungs- und Fahrlässigkeitsdelikt, Irrtums-, Beteiligungs- und Konkurrenzlehre*, Stuttgart, 2. Auflage
- Herzberg R. D. /1971/: Anstiftung und Beihilfe als Straftatbestände, *Goldammer's Archiv für Strafrecht*, № 1
- Jakobs G. /1993/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Grundlagen und die Zurechnungslehre*, Berlin – New York, 2. Auflage
- Jeschek H.-H., Weigend T. /1996/: *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*, Berlin, 5. Auflage
- Jovanović Lj. /1978/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd, 3. izdanje
- Jovašević D. /1999/: Institut pomaganja u izvršenju krivičnog dela – teorijski i praktični aspekti, *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, № 7-8
- Köhler M. /1997/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, Berlin – Heidelberg
- Kretschmer J. /2008/: Welchen Einfluss hat die Lehre der objektiven Zurechnung auf das Teilnahmeunrecht?, *Juristische Ausbildung*, № 4
- Krey V. /2002/: *Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band 2*, Stuttgart
- Kühl K. /2008/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, München, 6. Auflage
- Lazarević Lj. /2011/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, 2. izdanje
- Mrvić Petrović N. /2014/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd, 3. izdanje
- Murmann U. /1999/: Zum Tatbestand der Beihilfe, *Juristische Schulung*, № 6
- Objašnjenja uz Nact Krivičnog zakonika FNRJ /1951/*, Beograd, drugo izdanje
- Radovanović M. /1976/: *Krivično pravo SFRJ*, Beograd, 5. izdanje
- Roxin C. /2006/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre*, München, 4. Auflage
- Roxin C. /1995/: „Was ist Beihilfe?“, y: *Festschrift für Koichi Miyazawa. Dem Wegbereiter des japanisch-deutschen Strafrechtsdiskurses*, Baden-Baden
- Samson E. /1974/: Die Kausalität der Beihilfe, u: *Einheit und Vielfalt des Strafrechts. Festschrift für Karl Peters zum 70. Geburtstag*, Tübingen
- Samson E. /1972/: *Hypothetische Kausalverläufe im Strafrecht. Zugleich ein Beitrag zur Kausalität der Beihilfe*, Frankfurt am Main
- Schaffstein F. /1970/: Die Risikoerhöhung als objektives Zurechnungsprinzip im Strafrecht, insbesondere bei der Beihilfe, u: *Festschrift für Richard M. Honig. Zum 80. Geburtstag. 3. Januar 1970*, Göttingen

- Seebald R. /1969/: Nachweis der modifizierenden Kausalität des pflichtwidrigen Verhaltens, *Goldammer's Archiv für Strafrecht*, № 7
- Seher G. /2009/: Grundfälle zur Beihilfe, *Juristische Schulung*, № 9
- Spendel G. /1977/: Beihilfe und Kausalität, u: *Festschrift für Eduard Dreher zum 70. Geburtstag am 29. April 1977*, Berlin – New York
- Stojanović Z. /2012/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, 4. izdanje
- Stojanović Z. /2015/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd, 21. izdanje
- Stratenwerth G., Kuhlen L. /2011/: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Straftat*, München, 6. Auflage
- Tahović J. /1961/: *Krivično pravo. Opšti deo*, Beograd
- Turanjanin V. /2011/: Pomaganje u izvršenju krivičnog djela u srpskom krivičnom pravu, *Pravni fakultet u Novom Sadu. Zbornik radova*, № 1
- Vogler T. /1972/: Zur Frage der Ursächlichkeit der Beihilfe für die Haupttat, u: *Festschrift für Ernst Heinitz zum 70. Geburtstag am 1. Januar 1972*, Berlin
- Vuković I. /2013/: *Krivična dela nepravog nečinjenja*, Beograd
- Vuković I. /2006/: Primena teorije ekvivalencije u krivičnom pravu – pojedina pitanja, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, № 2
- Živanović T. /1935/: *Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, 1-3. izdanje

Igor Vuković

Faculty of Law, University of Belgrade

CAUSALITY OF AIDER'S CONTRIBUTION IN RELATION TO A PERPETRATOR'S ACT

SUMMARY

There are a number of different views about possible causality of aider's contribution in relation to an act of the perpetrator. Majority understanding assumes that aider's contribution must represent a *condicio sine qua non* of the consequence of the offense. However, this view is generally not accepted by the jurisprudence, considering that it is sufficient that the act of the aider improves the action of the perpetrator. In addition to these basic notions, in literature are also presented opinions that aiding embodies a deed of abstract endangerment and that the aider's contribution increases risk to the protected good. The author concludes that in many issues the difference between these ideas is only apparent, and that this theoretical debate only conceals the central feature of this form of participation – that assistance must constitute certain facilitation of the offense.

Key words: aiding, *condicio sine qua non*, attempted aiding, mental assistance.